

DIGITÁLIS OLVASÁSMÓDDAL IS OLVASHATÓ

„Verba volant, scripta manent” – mondta a Római Köztársaság korának egyik legnagyobb beszédírója és szónoka, Marcus Tullius Cicero. A később Európa-szerte gyakran idézett mondat arra utal, hogy hogy az írásos dokumentumok tartósabbak és megbízhatóbbak, mint a szóbeli megállapodások, amelyek könnyen megváltozhatnak vagy elfelejthetők. A kijelentés igazságtartalmát az elmúlt több mint kétezer évig senki sem vitatta, minden kétséget kizáróan az írás tudta hosszú időre megőrizni a kommunikációs üzenetet. Az írásbeliség első dokumentumait féltve őrizzük a mai napig. Ezekhez a hozzáférés sokáig nagy kiváltságot jelentett. Hatalmas könyvtárak tárolták a sok millió könyvet, bennük az emberiség egyre gyarapodó tudását. Ahhoz, hogy hozzájussanak, el kellett zárándokolniuk a könyvtárba, kikeresniük, esetleg kijegyzetelniük vagy kikölcsönözniük az elolvasásra kiszemelt művet.

A szóbeliség és az írásbeliség kora után a távközlés és a tömegkommunikáció megjelenésével a másodlagos szóbeliség, a technikai eszközök közbeiktatásával folyó kommunikáció is megjelent. A „szó rögzítésére”, azaz hangfelvétel készítésére először Edison hozott létre eszközt, az 1877-ben feltalált fonográfot. Kezdetben hanglemezen, majd magnószalagokon tárolták a hanganyagokat. A Magyar Rádió szalagtára, majd a Magyar Televízió archívuma több tízezer órányi hang- és képfelvételt tárolt – a könyvtáraknál is hatalmasabb légkondicionált termekben. Edison óta a hang-

rögzítés technológiája folyamatosan fejlődött, kezdetben analóg, majd digitális formában egyre több eszközzel lehetett hangot és képet, mozgóképet rögzíteni. Az informatika kora elhozta a digitális tárolás forradalmát. Balázs Géza sokat tud erről, hiszen számos publikációja szól a médiáról, azon belül leginkább a rádióról és a rádiós nyelvről (pl. Balázs 1997, 2000a, b, c, 2014 stb.)

Mivel a gyakran használt analóg és digitális, valamint online és offline fogalmak, sőt maga az elektromos, elektronikus jelző meglehetősen pontatlanul használatos, kiemelem Balázs Géza *Az internet népe* című könyvéből (2023: 23–4) az erre vonatkozó magyarázatokat:

Online: „Sok mindent jelent ez a szó a magyarban is, a némi nyelvtani el-
lentmondással átjött kifejezés általános jelentése: »interneten elérhető tartalom, eszköz, felhasználó.« Az online szó tehát lehet melléknév, de jelentése határozói: online vagyok (bekapcsolt, jelenlévő állapotban vagyok).”

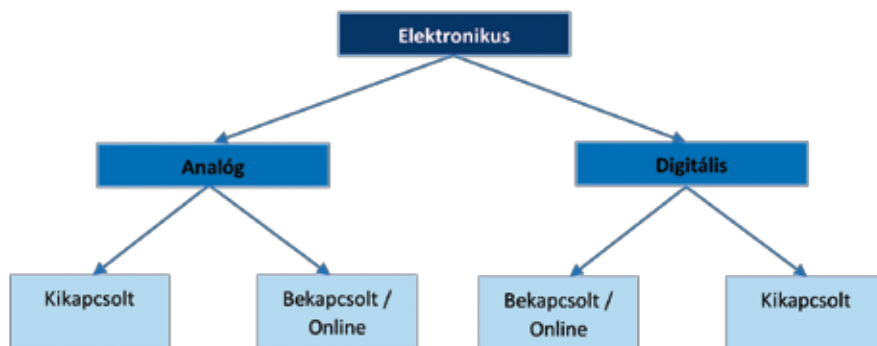
Elektromos: „Minden elektromos, amit (villany)áram hajt.”

Elektronikus: „Szemben a mechanikussal, amiben elektronika van, vagyis működésének lényege az elektronika. A hagyományos rádió és televízió például elektronikus.

Analóg – digitális: „A jeltovábbítás lehet analóg: hanghullámokkal elektronikus frekvencián, és lehet digitális, digitalizált jelekkel. [...] A digitális technológia az informatikai alapegységeken (számjegyeken) alapuló információt (szöveg, kép, hang), annak jellemző eszközét, a számítógépet (komputert)

jelenti. A digitális információ továbbítása lehetséges a világhálón (interneten). Az online fogalma pedig ennek a digitális információnak a világhálón (interneten) való elérhetőségére utal. Az internet teszi lehetővé a számítógép által mediatizált kommunikációt (CMC – computer-mediated communication).”

Offline: „Az offline kifejezés az online ellenhatásaként jött létre.”

Az offline világ, valamint az elektronikus, analóg/digitális, digitális/bekapcsolt/kikapcsolt technológiák szerkezeti ábrája

És a fogalmak összekapcsolásának magyarázatára jó példa a könyvből: „Az internetes közvetítés mindenképpen digitális, de a digitális készülékekben továbbra is van elektronika. Az e-mail – mivel a továbbító közege az internet – digitális továbbítású, de elektronika segítségével, tehát egyszerre elektronikus és digitális eszköz. Talán az lenne a legjobb megfogalmazás, hogy az újmédia-jelenségek digitális kódolású elektronikus eszközök. Ennek ellenére keveredik a kettő, például: e-mail, e-book, amely szavakban az e- előtag electronicot jelent. Helyesebb lett volna d-vel (digital) jelölni, de ma már mindegy.” E-könyv: „elektronikus könyv, vagyis digitálisan tárolt, a világhálón keresztül terjesztett

szöveges mű. A mobiltelefon képernyőjét használó e-könyv pedig az m-könyv (de ez a fogalom sem terjedt el, maradt az e-könyv).”

Ezt a kimondottan műszaki (informatikai) megalapozottságú rendszert a szerző a könyvében könnyen áttekinthető és megérthető, saját szerkesztésű ábrával is szemlélteti.

A digitális tárolás az adatok hosszú távú megőrzésének folyamata digitális formátumban. A digitális tárolás előnyei közé tartozik a helymegtakarítás, a könnyű hozzáférés, a biztonságos tárolás és a környezetbarát megoldások. A digitális tárolás lehetővé teszi a dokumentumok könnyű keresését és megosztását, valamint a papírintes irodai környezetet. A digitális tárolásnak számos formája létezik, beleértve a felhőalapú tárolást, a merevlemezeket, a memóriakártyákat, a szervereket és a hálózati adattárolókat. Ezek már a mindennapjaink részei.

McLuhannak, a Gutenberg-galaxis teoretikusának alapvető megállapítása, hogy a „médiium maga az üzenet”, azaz a közeg befolyásolja az üzenetet.

Tehát az írásbeliség sokban elkényelmesítette az embert – nem kell mindent megjegyezni, hiszen úgyis le van írva. Az informatika korában azonban már azt sem kell megjegyezni, hogy hová írták, jegyezték le az üzenetet, hisz a „Google úgyis megmondja”.

Cicero tézisére a digitális tárolás forradalma cáfolt rá végképp. Ma már semmivel nem bonyolultabb digitálisan megőrizni a hangot, mint az írást. Ezzel pedig beléptünk a nyelviség új korába. Balázs Géza rendszerszerűen beszél elsődleges, másodlagos és harmadlagos szóbeliségről és ugyanígy írásbeliségről. De egy másik logika szerint az általa másodlagos írásbeliségnek nevezett spontán írásbeliséget tekinthetnénk harmadlagos szóbeliségnek is. Megfontolásra javaslom a nyelvészeknek, kommunikációkutatóknak ezt a javaslatot.

Ebben a felfogásban a harmadlagos szóbeliség egy olyan fogalom, amely a szóbeliség és az írásbeliség közötti határon helyezkedik el. A másodlagos szóbeliséghez hasonlóan a harmadlagos szóbeliség is az új kommunikációs technológiák fejlődésével jelent meg. A másodlagos szóbeliség, a hangtechnika feltalálásától kezdve térben és időben is jelentősen kiterjedtek a szóbeli kommunikáció lehetőségei. A harmadlagos szóbeliség azonban már a digitális korban jött létre, amikor az írott szöveg és a beszéd közötti határ elmosódni látszik. A harmadlagos szóbeliség a szöveges üzenetek, az e-mailek, a chatek, a közösségi média és a videóhívások új formáit foglalja magában. Az ilyen kommunikáció során a szöveges üzeneteket, a hangüzeneteket és a videókat egyaránt használják, és a kommunikáció során a szöveges és a szóbeli kommunikáció

közötti határ elmosódik. Sőt, a szöveg- és beszédfelismerő szoftverek segítségével a beszéd könnyedén írott szöveggé, a leírt szöveg pedig emberi hangon megszólaló beszéddé alakítható. A chatGPT által generált szöveget képes akár bárki szájába adni a mesterséges intelligencia. Erre az utóbbi jelenségre egyébként Balázs Géza is utal, de ő továbbra is különbséget tesz a harmadlagos szóbeliség és harmadlagos írásbeliség között.

Az írásnak több ezer, a nyomtatásnak sok száz év kellett a tömeges elterjedéséhez, az informatikának ehhez elég volt néhány évtized. Balázs Géza nyelvész, néprajzkutató, *Az internet népe* című könyv szerzője e néhány évtized alatt folyamatosan foglalkozott az informatikai világ kulturális és nyelvi befolyásainak dokumentálásával és elemzésével.

A nemrég megjelent kötete négy fő részre oszlik: Netnyelvészet, Netnyelv, Netfolklor, Netember. A könyv fejezetei alaposan elemzik a modern kommunikációs módokat, a nyelv változásait, az új média jelenségeit, az elmúlt években kialakult írásos kultúrákat, az sms- és internetalapú folkloort, a képi hagyományokat, a keveredést és a nyelvi evolúciót, valamint ezeknek a társadalmi és generációs következményeit, amelyek mindenkit érintenek.

A rendhagyó, összefoglaló mű elején útmutatót is ad az olvasáshoz a szerző. A kötetet úgy állította össze, hogy korunk digitális olvasásmódjával, alineárisan (előre-hátra lapozós) is jól olvasható és hasznos legyen. Ez a bátor szerkesztési mód bravúrosan sikerült. Bár lineárisan is elolvasható, de forgathatjuk úgy is a könyvet, ahogyan egy internetes oldalon a különböző linkekre, hivatkozásokra kattintva haladunk előre. Én azon

vettem észre magam, hogy ugyanúgy be is „szippantott”, mint gyakorta a baran-
golás az interneten.

Az internet népe egyszerre szórakoztat, elgondolkodtat, olykor vitára készítet. A pendrive-ra bemutatott szómagyarító javaslatok (adatbatyu, dugomány, zsebmémória) megmosolyogtatnak, az emoji-val leírt kifejezések megfejtése elgondolkodtat (a Bárányok hallgatnak film címe ötletesen 4 emoji-val ábrázolható). A szöveg képekkel való leírása visszavezethet az írásbeliség kezdetéhez, a barlangrajzokhoz, az ősi képolvasáshoz. A szerző digitális olvasásról szóló megállapítása vitára készítet. Nem látom igazoltnak, hogy a papíron olvasottak befogadása könnyebb, mint a táblagépen olvasottaké. Ezzel a Z generáció tagjai – akik már a kezdetektől a monitoron vagy mobilon olvasáson szocializálódtak – lehet, hogy ennek épp az ellenkezőjét élik meg. Persze ez csak feltételezés, tudományos vizsgálat tudtommal egyiket sem igazolta még.

A legalább két évtizednyi kutató- és elemzőmunkát maga mögött tudó szerző mindjárt az elején leszögezi: „[Könyvem] akkor éri el célját, ha továbbgondolásra serkenti olvasóit, böngészőit.

A könyv olvasása közben jutott eszembe, hogy Cicero gyakran idézett

mondata napjainkra mennyire elveszítette igazságtartalmát. Úgy tűnik, hogy Balázs Géza elérte a célját... ☺

Szakirodalom

- Balázs Géza 1997. A média nyelvhasználatának kritikai megközelítése. *Magyar Nyelvőr* 274–82.
- Balázs Géza 2000a. Médianorma. A nyilvános megszólalás esztétikája. *Magyar Rádió*. Budapest.
- Balázs Géza 2000b. Médianyelv. Az igényes sajtó/média nyelve. *Magyar Rádió*. Budapest.
- Balázs Géza 2000c. A média nyelvi normája. *Magyar Nyelvőr* 5–24.
- Balázs Géza 2014. *Rádió és nyelv. A kilencedik művészeti ág élete és...* DUE. Budapest.
- Balázs Géza 2023. *Az internet népe. Internet – társadalom – kultúra – nyelv. A kulturális és a tervezett evolúció határán.* Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest.

Szayly József
docens, PhD

Milton Friedman Egyetem

E-mail: szayly.jozsef@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-8288-1028>